

korak naprijed u otvorenu, ali moguću zajedničku budućnost.

Na kraju mogli bismo navesti riječi H. Schmidta: »Mi građani nemamo samo pravo na obranu od vanjske samovolje, nego isto tako dužnosti i odgovornosti prema našim suljudima. Ne može biti demokracije ni otvorenog društva na trajnoj osnovi bez dvostrukog principa o pravima i dužnostima«... »Vlade i države što sudjeluju u gospodarskoj globalizaciji moraju se zajednički izboriti za etički minimalni kodeks. U drugom slučaju moglo bi iduće stoljeće proteći isto tako konfliktno kao ovo naše što je pri kraju« (159). Za sada je naša dužnost prvenstveno prihvatiti opću ideju o relevantnosti moralnih pitanja u regulaciji života u uvjetima globalizacije. Pored toga treba poraditi na tome da se približe različita – često isključiva – stajališta: religijska, ideologijska, filozofska, kulturna općenito itd. u ostvarivanju ljudskih prava i dužnosti unutar vlastitog društva i angažirati se u traganju za zajedničkim humanim vrijednostima. »Opća deklaracija o ljudskim dužnostima« odnosi se i na tu dužnost. Jer, ako postmodernu razumijemo kao povijesnu krizu epohe moderne ili kao novi izlaz, možda je deklariranje povezanosti ljudskih prava i ljudskih dužnosti dio novog, postmodernog puta.

Ivan Cifrić

Klaus Dehner

LUST AN MORAL

Die natürliche Sehnsucht nach Werten

Primus Verlag, Darmstadt, 1998, 176 str.

Tematika **moral**a postala je u javnom diskursu veoma konjunkturna na svim poljima i medijima, što nas ne začuđuje jer za to postoje veoma vidljivi socijalni razlozi – od onih empirijski »najvidljivijih« u svakodnevicu do onih što ih znanstvenici otkrivaju u sferi kulturnih promjena.

Primjerice, korumpiranost političara, svakodnevna brutalnost na ulicama, terorizam, ratni međunarodni sukobi, bijeda i smrt od gladi itd., a s druge strane rasipnost, porast egoizma i hedonizma, reduciranje solidarnosti i ispunjenja dužnosti veoma često tek na simboliku. Poticajima moralnoj konjunkturi pridonose i javne rasprave o gubitku vrijednosnih orijentacija i propadanju nekih vrednota ili vrijednosnog sustava.

Međutim, problem morala nije povezan samo sa spomenutim negativnim društvenim pojavama nego prvenstveno s objektivnim promjenama, što se zbivaju u svim suvremenim društvima – onima što ih nazivamo razvijenim kao i onima što ih nazivamo nerazvijenim ili u razvoju. Dakako, između tih društava postoje razlike u dinamici i dubini društvenih promjena, pa tako i u promjenama vrednota i morala.

Dehner u svojoj knjizi ne pretpostavlja da samo društvene promjene utječu na moralne mijene, tj. na socijalno utemeljenje morala. Pod moralom podrazumijeva **sistem pravila i normi ponašanja u zajednici** (32), odnosno »normativni sustav koji regulira zajedničko djelovanje tj. zajednički život« (93). Dehner ne polazi niti od teze o apriornoj moralnoj autonomiji čovjeka, jer ga zanimaju neke druge dimenzije utemeljenja moralnosti, a u prvom redu naslijeđena biološka struktura. On nas želi upozoriti na činjenicu da je čovjeka priroda obdарила podlogom za moralne »pronaslaskе« koji se reflektiraju u odgoju. Čovjek kao produkt evolucije, slično životinjama, nosi u sebi neke urođene nagonske strukture što utječu na njegovo ponašanje koje predstavlja obilježje društvenosti. Nagonske reakcije čovjek tijekom kulturne evolucije kultivira i kao oblikovane društvene vrijednosti reproducira, odbacuje i mijenja, ali su uvijek prisutne.

Mnogi upozoravaju na propast i nestanak morala, svakako misleći samo na određeni moral i određeni vrijednosni sustav

